

K poslední přednášce z estetiky:

20. STOLETÍ

- v průběhu 1. poloviny století postupný pokles zájmu estetické literatury o otázku přírodního krásna
- dekadentní naladění mladých uměleckých generací přelomu 19. a 20. století = opozice proti měšťáckým konvencím, konzervativním hodnotám: mezi nimi hraje roli i „velebení“ přírody

- **avantgarda:**
  - a) hledání nových výrazových prostředků – překonávání tradičních forem zobrazení – směřování k abstrakci
  - b) obdiv k technice a vědě
- přesto: krajina klíčový význam pro rodící se výtvarnou modernu (Cézanne, kubisté, expresionisté...)
- **futuristé:**
  - kult dynamismu, rychlosti, techniky, vědy („*dnešní život... bouřlivě proměňuje vítězná přírodověda*“)
  - kritizují kubisty, mj. proto, že zobrazují „*všechny statické aspekty přírody*“
  - přírodu nevylučují: „*k zobrazení přírody je třeba upřímnosti a čistoty*“

- levicové zaměření avantgardy: sociální solidarita, zájem o industriální prostředí, industriální poetiku

nacismus a vnímání přírody: důraz na divokou a svobodnou stránku, na boj o přežití (vítězství silnějších...) ad.

- v pozadí mj. odsouzení civilizace

Aldo Leopold (30. léta)

- estetický prožitek v přírodě je u něj jednou z cest uvědomění si hodnoty přírody
- 2 stupně estetického vnímání přírody:
  - a) nejprve nás zaujmou „krásné“ povrchy objektů (barvy, tvary...)
  - b) prostřednictvím této fáze lze dojít k hlubšímu vnímání krásy přírody – má blízko k zájmu o ochranu přírody
- hluboký estetický prožitek vede k „environmentálnímu“ citění

2. světová válka = světové trauma

ENVIRONMENTÁLNÍ OBRAT

- začíná se formovat ekologické hnutí (především anglosaská záležitost)

konec 60. let – v USA vlna zemního umění (land art): projev radikální kritiky konzumní společnosti a jejího pojetí umění jako obchodní komodity

- inspirace duchem divočiny americké přírody
- představitelé: Mike Heizer, Robert Smithson, Robert Morfia ad.
- vytvářejí zemní díla ve volné krajině, vzdálené od lidských sídel

Roger Callois (Zobecněná estetika)

- řeší aspekty přírodního krásna:
- přírodní jevy představují jediný původ krásy: za „krásné“ je považováno „vše, co je přírodní, ... co reprodukuje nebo adaptuje její formy, proporce, symetrie, rytmy.“ Jen z přírody vymezujeme měřítka krásy.
- přírodní zákony jsou „ploditeli“ krásy
- většina minerálů, listů, květin, hmyzu či lastur není pro nás zajímavá
- „podobně“ tomu je i s krajinami
- „odpudivost“ živočichů (pavouk, netopýr...) není podmíněna jejich disproporcemi atd., ale asociacemi lidských představ, předsudky...

Aesthetics of Nature

(Z anglosaského naturestetického myšlení 2. poloviny 20. století):

Ronald W. Hepburn

důležitá stat': *Aesthetic Appreciation of Nature* (1963)

- H. obhájí obnovení studia přírodního krásna jako nosné oblasti estetiky
- odmítá použití estetických kategorií z teorii umění na přírodu (v estetice přírody)
- příroda se od umění podstatně liší

Allan Carlson and „Environmental Aesthetics“

- průkopník „environmentální estetiky“
- řeší otázku použitelnosti estetické teorie umění v estetice přírody
- kritéria pro posuzování jsou založena (podle C.) formalistně (tvar, barva, materiál, linie...) - kladně hodnocená díla: harmonická kompozice...
- příroda ani přírodní objekty nejsou vázány pevnou a stálou formou (jako umělecké výtvoř) = příroda je neustálé kontinuum, proces změny
- každá její část se proměňuje: roste, rozmnožuje...
- přírodu nelze uchopit v jednom okamžiku a jednom tvaru
- cesta k estetickému uchopení přírody = pokusit se pochopit její komplexitu, provázanost a evoluční vývoj
- „formálně“ je příroda neuchopitelná, je to dynamická struktura
- otázka kontextu: vyjmutím objektu (kamene, lastury...) z přírodního prostředí dochází k jeho omezení, umělému oddělení...
- svůj smysl mají objekty v ekosystému
- vyjmutím získaly „pevný“ tvar, barvu, ... = mohou být posouzeny stejně jako artefakty (formálně) = ne již podle naturestetických měřítek
- „pravý“ estetický zážitek (v přírodě) získáme při vnímání objektu spojeného s prostředím (daněk + les)

- objekt chápeme jako součást celku, přírodu vnímáme jako komplex = porozumíme jí a můžeme jí esteticky ocenit
- C. odmítá rozdělení na objekty a přírodní kulisy, nutný je celek

Holmes Rolston

- dle R. hlavním argumentem veřejnosti pro ochranu národních parků je, „protože jsou krásné“
- obdobně u ochrany jednotlivých živočichů (panda, ...)
- v estetickém zážitku má počátky „environmentální“ citění i hnutí (ačkoliv není silným argumentem)
- „krása“ je pro R. první hodnotou, která nás v přírodě zaujme
- člověk musí do přírody vstoupit a pohybovat se v ní = stát se na čas její součástí
- prožitek pobytu v přírodě obsahuje i nepohodlí, strach, zimu...
- teprve tato zkušenost je u R. podmínkou skutečného estetického prožitku z přírody (nemusí být pozitivní – ale je „skutečný“)

Esthétique du Paysage (Francie)

- v 70. letech ve Francii reakce na sílící proměnu struktury krajiny (rozvoj suburbanizace, průmyslové komplexy...)
- „nutnost“ estetického hlediska vnímána i ze strany oficiálních úřadů
- 3. – 4. prosince 1981 v Lyonu (Univerzita Jeana Moulina) pořádáno interdisciplinární kolokvium „Mort du Paysage?“ (s podtitulem „Philosophie et Esthétique du Paysage“):

Nicolas Grimaldi

- krajinu ohrožuje „ošklivost“, pronikající až do horských oblastí (stožáry elektrického napětí...)
- naléhavá potřeba definovat estetiku krajiny
- přírodu hodnotíme podobně jako umělecké dílo (I příroda k nám promlouvá, abychom vnímali její krásu - na náš zármutek odpovídá zármutkem apod.)
- podmínky estetického nazírání přírody: 1) příroda není objektem našeho poznání ani předmětem vůle
2) porozumění smyslu jejího jazyka přírody
- analýzou podmínek = cesta k principům estetiky krajiny

Alain Roger

- teorie „artializace“
- pojmy „kraj“ a „krajina“ - přejímá R.-L. de Girardina:
- „kraj“ = úsek přírody nepoznamenaný lidskou činností
- „krajina“ vzniká artializací „kraje“
- zájmu o krajinu předcházela tvorba zahrad
- proces artializace nás dle R. přibližuje k přírodě („učí nás jí milovat“) – cesta „zdůvěrnění“
- krajina jako „schéma“ a estetický pojem

příběh schématu evropské krajiny začíná v italské renesanci – objev geometrické perspektivy (zájem o prostor)

- krajina je v renesanci obrazově uchopený prostor („in visu“) – je pojmem estetickým
- v 18. století se rozšiřují kategorie vnímání krajiny a přírody o „vznešeno“: schéma se rozšiřuje o hory, moře...

Augustin Berque

rolišuje tři typy společností, specificky nakládajících s geografickým prostorem:

- 1) „společnost kraje“ - společností bez zájmu o a vlivu na podobu větších přírodních sekvencí
  - 2) „společnost krajiny“ – renesanční společnost, začíná celistvější vzhled prostředí (krajinu) vnímat a tvoří estetická schémata
  - 3) „společnost krajinářská“ – etapa programového přetváření geografického prostoru, rozvíjení trendů krajinářství (18. století – současnost)
- opět dualita „kraj“ a „krajina“
  - „kraj“ = přírodní sokl krajiny s nulovou estetickou hodnotou
  - „krajina“ je produkt estetizace

Georges Lenclud

- otázka „krize“ či „smrti“ krajiny:
- „krize“ krajiny znamená především krizi představy, jež se přestává krýt s realitou
- chceme-li hovořit o „smrti“, musíme definovat o kterou ze složek se jedná:
- u „vnější krajiny“ (v krajinně-ekologickém smyslu) můžeme uvažovat o péči a nápravě
- u „schématu“ (historicky formovaného a kulturně tradovaného) s významnou perspektivně-kompoziční složkou je situace složitější
- krize krajiny je krizí schématu: otázka změny schématu...

určující role v „objevování nových krajin“ přikládána umělcům

Od Adorna k „ökologische Ästhetik

T. W. Adorno („Estetická teorie“)

- řeší i otázky přírodního krásna
- poukazuje na problematičnost polarizace „příroda“ x „kultura“: partie přírody neovlivněné člověkem nejsou vždy esteticky „zajímavé“
- řeší vztah umění a přírody: „naturalistické umění“ je přírodě blízké jen zdánlivě, protože ji omezuje jen na „surovinu“

od počátku 70. let je v Německu věnována pozornost „ekologické výchově“

- v 80. letech vznik „ekopedagogiky“
- rozvíjí se také „ekologická estetika“:

založena na harmonii mezi člověkem a přírodou, podporuje vytváření estetických potřeb, „vkusu“, morálně-etických hodnot

- vnímána jako pokračování estetiky přírody (návaznost), přidává nový akcent = vcítění, pochopení (aktivní role recipienta)
- příroda již nevymezována jako „protikladný“ princip (ekonomického, vědecko-technického... zájmu)
- kritika zaměřena na destrukci přírody
- požadavek ekologicky etického a obecně ekologicky orientovaného života
- klasická „estetika přírody“ vymezuje přírodní krásno – hledisko „městského intelektuála“
- „ekologic. estetika“ klade důraz na člověka jako přírodní bytost: hodnocení vyvolané utrpením přírody...
- pozitivní hodnocení „anglického parku“ – tvůrčí navázání na možnosti přírody

Gernot Böhme

- jeden z hlavních představitelů „ökologische Ästhetik“
- otázka smyslového založení člověka: lidská smyslovost není určena jen k shromažďování materiálu pro „souzení“
- smyslovost je způsobem „existování“ člověka v jeho prostředí
- její hlavní kategorií není „krása“ ale „zdraví“ člověka – měl by vnímat ničení prostředí (přírody)
- „*eine ökologisch und sozial relevante Landschafts-Ästhetik*“: vnímání souvislostí mezi stabilizovanou (esteticky „hodnotnou“) krajinou a sociální strukturou
- zájem o vztah umění a přírody

Martin Seel

- zájem o posun kategorií („*von der Ästhetik zur Ethik der Natur*“)
- estetická zkušenost z přírody je zároveň zkušeností etickou